

Yttrande avseende remiss av betänkandet Bättre förutsättningar för trygghet och studiero i skolan (SOU 2025:8)

Diarienummer U2025/00202

Region Gotland (Gotlands kommun) har av Utbildningsdepartementet utsetts till remissinstans för att lämna yttrande över remiss av betänkandet Bättre förutsättningar för trygghet och studiero i skolan (SOU 2025:8). För yttrandet ansvarar barn- och utbildningsnämnden och gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden inom Region Gotland. Synpunkter i yttrandet är sammanställda utifrån utvalda delar av remissen.

Övergripande synpunkter

Region Gotland ser sammanfattningsvis positivt på flera av förslagen till förändringar i betänkandet.

Förslagen syftar till att skapa en säkrare och mer fokuserad skolmiljö, vilket kan förbättra elevernas lärande och välmående. Genom att införa åtgärder som syftar till att skapa en tryggare och lugnare skolmiljö, kan eleverna fokusera bättre på sina studier och utveckla sina kunskaper. Ett nationellt frånvaroregister kan hjälpa skolor att tidigt identifiera och stödja elever med hög frånvaro och genom att ge skolpersonal tydligare befogenheter att ingripa vid ordningsstörningar kan skolmiljön bli mer kontrollerad och trygg.

Det är positivt att förslagen syftar till att säkerställa att rektorn kan arbeta mera systematiskt med att upprätthålla trygghet och studiero samt att läraren ska kunna fokusera på undervisningen utan onödiga hinder. Vårdnadshavare kommer enligt förslaget få ett mera begränsat inflytande över utbildningen jämfört med idag, vilket kan skapa ett andrum för skolan. Förslaget kan eventuellt underlätta för lärare som utsätts för otillbörliga påtryckningar från vårdnadshavare gällande undervisningen.

Nolltoleransen mot mobbning och trakasserier samt etableringen av ett nationellt centrum för skoltrygghet ger skolorna bättre verktyg för att hantera kränkningar, vilket kan förbättra elevernas trygghet på sikt. Strängare regler och befogenheter kan dock leda till att fler elever stängs av eller omplaceras, vilket kan påverka deras utbildning negativt. Att alla skolor ska ha skolregler som förankras hos eleverna och

innehåller en plan för konsekvenser vid överträdelser av reglerna, bidrar till att inkludera eleverna i arbetet med ökad trygghet och studiero i skolan.

Region Gotland ser även att det finns farhågor med förslaget som här redovisas utifrån avsnittsindelningen i betänkandet, men där egna rubriker har använts för att särskilja och tydliggöra synpunkterna.

Synpunkter gällande avsnitt 3 "Förtydliga rektorns och lärarens ansvar för ökad trygghet och studiero"

En av de största styrkorna i betänkandet är förtydligandet av rektorns och lärarens ansvar i skollagen, vilket kan ge bättre struktur och konsekvens i trygghetsarbetet. Ur ett medarbetarperspektiv innebär förslaget om verksamhetsnära ledarskap att rektor ges möjlighet till en övergripande bild av förväntningar och förståelse av kultur, för att snabbare kunna vidta eventuella åtgärder och skapa en större trygghet för sin personal och för eleverna på skolan, vilket givetvis är positivt. Det är bra att förslagen i betänkandet tar sikte på arbetsmiljön, samtidigt som det finns risker med en del av förslagen som presenteras:

Om rektors närvaro

Förslaget betonar att rektorn ska vara undervisningsnära och uppmärksamma behov samt aktivt handleda lärare, men nämner samtidigt att brist på tid och resurser är ett hinder. Om detta ansvar inte kan delegeras, så blir frågan hur en rektor med ansvar för flera enheter ska hinna genomföra handledning och meningsfulla lektionsobservationer.

Om rektorn ska prioritera undervisningsnära ledarskap så blir frågan vad som behöver bortprioriteras. Administrativa krav och andra styrningsuppgifter ligger ju också kvar. Förslaget lyfter viktiga aspekter men saknar konkreta lösningar för hur rektorer i verkligheten ska kunna utföra detta arbete utan att andra viktiga uppgifter blir påverkade. Det krävs en tydligare plan för resursfördelning och arbetsfördelning inom skolledningen. Förslaget kan dessutom ge ett ökat tryck i det korsdrag som rektorerna befinner sig i, dvs den svåra avvägningen mellan det statliga, det kommunala och det arbetsmiljörättsliga uppdraget.

Region Gotland vill samtidigt uppmärksamma att särskilt små skolor med få elever, som redan idag inte har samma förutsättningar som större skolenheter, kan få svårigheter att kunna uppnå ökade krav på ansvar och befogenheter.

Ledarskap i klassrummet är avgörande men kräver rätt förutsättningar

Ledarskap i klassrummet tar stor plats i förslaget och forskning visar att lektionsobservationer, handledning och kollektiva reflektioner förbättrar lärares undervisning och förmåga att bibehålla kontrollen i klassrummet. Därför är såklart kompetensutveckling och handledning viktiga insatser. Men ledarskap byggs inte i ett vakuum – det formas av skolans kultur, elevsammansättning, tydliga ordningsrutiner och stödsystem. Observationer kan vara en kraftfull metod för förbättring om observationer och kollegialt lärande ses som en naturlig del av undervisningsutvecklingen och inte en granskning av enskilda lärare.

Förslaget antyder att lektionsobservationer av biträdande rektorer eller andra pedagogiska ledare inte räcker, men frågan är varför? En annan pedagogisk ledare kan ha mer tid och närmare kontakt och relation till både lärare och elever, vilket borde vara positivt i en observationssituation. Att enbart rektorn ska genomföra observationer riskerar att leda till färre insatser och en sämre helhetsbild. I en större

skolorganisation blir det dessutom orimligt att förvänta sig att en enskild rektor själv kan hålla sig uppdaterad på alla lektioner och undervisningssituationer.

Huvudmannens roll

Förslaget konstaterar att huvudmannen måste ge bättre förutsättningar, men erbjuder samtidigt ingen konkret lösning. Krävs det mer resurser - förändrad styrning - minskade administrativa krav? Om en rektor får mer ansvar men inga ökade resurser eller tid, blir det en belastning snarare än en möjlighet att förbättra studieron. Om en rektor ska kunna genomföra observationer och handledning i en stor och spridd organisation, krävs det mer än bara ”strategisk styrning”, det kräver faktiska strukturella förändringar.

Är rektorsuppdraget ens ett möjligt uppdrag?

Rektorn ska enligt förslaget möjliggöra och se till att det finns rätt förutsättningar för arbetet med att hantera ordningsstörningar. Det är tydligt att det finns ett behov av skolpersonal med adekvat kompetens som tar emot eleven utanför klassrummet och att det finns behov av personal som kan avlasta lärare i arbetet med tryggheten och studieron.

Detta ska ske samtidigt som rektor redan lever i ständig tidsbrist genom hantering av komplicerade elevärenden, svåra kränkingsärenden, svåra personalärenden, personalkonflikter och arga föräldrar. Personalbrist och kompetensförsörjning är ett stort problem, liksom att försöka få en kortsiktig ekonomi och budget i balans. Här lägger förslaget ytterligare uttalad tidsbörda på rektor utan möjlighet att organisera arbetet på ett, för den enskilda skolan, hållbart sätt.

Synpunkter gällande avsnitt 5 ”Synliggöra och kartlägga frånvaro”

Ett nationellt frånvaroregister kan underlätta systematisk uppföljning och tidiga insatser för elever med hög frånvaro. Samtidigt finns en risk att den administrativa bördan som följer av ett nationellt frånvaroregister belastar skolpersonalens arbetssituation.

Genom att skilja på giltig och ogiltig frånvaro synliggörs skillnaden mellan skolor nationellt och lokalt vilket kan vara viktig kunskap i det främjande, förebyggande och åtgärdande arbetet på skolorna. Detta förutsätter dock nationella riktlinjer som tydligt definierar vad som räknas som giltig respektive ogiltig frånvaro för att bli jämförbart. Som systemet är utformat idag har skolan, på grund av dataskyddsförordningen (GDPR), ingen möjlighet att ange om en elev exempelvis är sjuk, vilket gör att frånvarounderlaget är svårtolkat.

Synpunkter gällande avsnitt 6 ”Konsekvenser”

6.2.2 Ökade effekter, alternativa lösningar och nolltolerans avseende förslagen för att öka förutsättningarna för varaktigt förbättrad trygghet

Alla ändringar måste vara finansierade från början så att ansvaret inte läggs på redan tungt ekonomiskt belastade kommuner och regioner. Det handlar exempelvis om att säkerställa stöd till personalen.

6.3 Samhällsekonomiska konsekvenser

Skolor med begränsade resurser kan få svårt att leva upp till de nya kraven, vilket kan skapa ojämlikhet mellan skolor. Det finns även en risk för godtycklig tillämpning av reglerna, där vissa elever drabbas hårdare än andra beroende på skolledningens tolkning av regelverket.

Skolor i socialt utsatta områden, där behovet av trygghet ofta är störst, kan få svårare att implementera förslagen på grund av hög arbetsbelastning och brist på personal med rätt kompetens utifrån skolans behov.

6.4 Konsekvenser för elever och 6.5 Konsekvenser för skolans personal

Risk för brister i rättssäkerhet, transparens och likvärdighet

Om en elev blir utvisad eller får kvarsittning utan dokumentation saknas spårbarhet och möjlighet att granska besluten i efterhand. Det öppnar upp för en subjektiv och ojämn tillämpning där vissa elever kan drabbas oproportionerligt. Det minskade dokumentationskravet kan påverka rättssäkerheten samt riskera att godtyckliga beslut tas. Om vårdnadshavare eller eleven själv ifrågasätter åtgärden finns det inget skriftligt underlag att hänvisa till, vilket gör det svårt att föra en rättssäker diskussion.

Det är viktigt att fortsätta behandla alla elever likvärdigt samt att ge möjlighet till att få ta igen förlorad undervisningstid. Även om dokumentationen kan upplevas som arbetskrävande och betungande så är det ändå dokumentationen, och uppföljningen kring denna, som kan bidra till att problem upptäcks i tid. De utökade befogenheterna att kunna visa ut eller att kunna stänga av en elev är främst positivt när det gäller de mest komplicerade fallen.

Utan dokumentation kan vissa elever bli föremål för disciplinära åtgärder oftare än andra utan att det sker någon övergripande analys av mönster eller orsaker. Det finns en risk att elever som behöver stöd i stället möts av upprepade och odokumenterade disciplinära åtgärder, vilket i stället förvärrar deras situation.

Svårigheter att identifiera mönster och förebygga större problem

Förslaget medger att milda men frekventa störningar kan signalera djupare problem, men om dessa åtgärder inte dokumenteras, hur ska personal och rektor då kunna identifiera och analysera sådana mönster? Enskilda lärare kanske noterar att en elev ofta får kvarsittning eller visas ut, men utan dokumentation är det svårt att samla en helhetsbild på skolnivå.

En risk med rätten för lärare att direkt visa ut en elev vid allvarliga incidenter kan leda till ökade konflikter och att elever med särskilda behov, som neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, missgynnas. Förslaget om att öka antalet och längden på avstängningar kan slå hårt mot elever som redan är i en utsatt situation, vilket riskerar att förvärra problemen snarare än att lösa dem.

Att neka tillträde kan påverka elevens rätt till utbildning då den kompensatoriska undervisningen enligt förslaget ska genomföras via fjärr- och distansundervisning. Fjärr- och distansundervisning betraktas i allmänhet inom skolväsendet inte som ett fullgott alternativ. Ett beslut om att neka tillträde innebär därmed att eleven inte får fullgod utbildning under tiden, vilket kan innebära att eleven hamnar längre ifrån en fungerande skolgång - och i social isolering och exkludering. Hur användningen av fjärr- och distansundervisning påverkar elevens rätt till utbildning och barnets bästa behöver därför utredas vidare. Frågan är samtidigt vilka merkostnader ett sådant förslag, särskilt kring administrationen och organisationen av undervisningen, skulle innebära för en skola.

Ökad administrativ börda på rektorn, men utan verktyg att hantera den

Förslaget lägger fortsatt ansvar på rektorn att utreda upprepade ordningsproblem men tar samtidigt bort en systematisk metod för att samla in information om dem. Det innebär att rektorn antingen måste lita på muntliga rapporter, som kan vara

bristfälliga och subjektiva, eller införa egna dokumentationsrutiner vilket då ändå skapar administration men utan enhetlighet.

Skolan som skyddsfaktor

Många elever som upprepade gånger stör ordningen har ofta andra bakomliggande problem – social utsatthet, neuropsykiatriska svårigheter, eller bristande stöd hemifrån. Det kan ju vara så att skolan är den enda skyddsfaktorn som finns för de elever som är föremål för dessa åtgärder. Hur kan vi garantera alla barns rätt till trygghet och studiero i skolan, samtidigt som vi inte skickar dessa barn rakt in i eventuella skadliga sammanhang utanför skolan?

Det är en självklarhet att alla elever har rätt till trygghet och studiero i skolan. Men om lösningen blir att snabbt exkludera de elever som skapar problem, riskerar vi att hantera symptomen snarare än orsakerna. Förslaget nämner att det kan behövas mer personal (specialpedagoger, kuratorer, elevcoacher) för att ta hand om elever utanför klassrummet, vilket såklart blir avgörande. Men det beskrivs inte hur detta ska organiseras och om det ska finnas särskilda resursteam. Ska skolan bygga upp strukturer där elever kan få stöd innan problemen eskalerar?

Om lösningen på ordningsproblem är att skolan själv måste organisera mer stödpersonal, riskerar detta att slå hårt mot skolor som redan har knappa resurser. Vad händer om en skola inte har möjlighet att ge den avlastning som föreslås, blir då exkludering eller avstängning den enda möjliga lösningen?

Det är positivt att förslaget lyfter riskerna för barnen vid exkludering från klassrummet, men det saknas en tydlig strategi för hur man kan balansera trygghet och inkludering. Om vi verkligen vill undvika att elever i riskzon hamnar utanför skolan, och i potentiellt farliga miljöer, måste vi tänka mer på förebyggande arbete, resurser och alternativa lösningar. Om skolor ges tydliga mandat och resurser att arbeta systematiskt med dessa elever - skulle det inte kunna minska behovet av drastiska åtgärder som utvisning eller i slutändan avstängning eller omplacering?

Oscar Lindster

Rolf Öström

Ordförande
Barn- och utbildningsnämnden
Region Gotland

Ordförande
Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden
Region Gotland